

LATVIJAS REPUBLIKAS TIESĪBSARGS

Baznīcas ielā 25, Rīgā, LV-1010; Tālr.:67686768; Fakss: 67244074; E-pasts: tiesibsargs@tiesibsargs.lv

ATZINUMS pārbaudes lietā Nr. 2013-83-12

Rīgā

2013.gada 20.maijā

Nr. 6-6/55

[personai A]
[pasta adrese]

Zināšanai:

Intam Ūzum

Latvijas Republikas Valsts policijas priekšniekam
Čiekurkalna 1.līnijā 1, k - 4, Rīgā, LV – 1026

Jānim Reinikam

Latvijas Republikas Drošības policijas priekšniekam
Kr. Barona ielā 99a, Rīgā, LV-1012

Jurim Radzevičam

Rīgas domes izpilddirektoram
Rātslaukumā 1, Rīgā, LV–1539

*Par pulcēšanās brīvības īstenošanu
2013.gada 16.martā*

Tiesībsarga birojā tika saņemts Jūsu 2013.gada 18. marta iesniegums (reģistrēts 20.03.2013. ar Nr.732). Iesniegumā Jūs norādāt, ka 2013.gada 16.martā pie Brīvības pieminekļa notika saskaņots publisks pasākums, veltīts II Pasaules kara dalībnieku piemiņai. Vienlaikus ar šo pasākumu pie Brīvības pieminekļa tika rīkots „Apvienības pret nacismu” pikets, kura laikā skaļrunī tika atskaņotas griezīgas sirēnas tādējādi, traucējot minēto piemiņas pasākumu. Iesniegumā Jūs lūdzat tiesībsargu izvērtēt Jūsu pulcēšanās brīvības iespējamu aizskārumu, atļaujot divus pretējus viedokļus pārstāvošu grupu rīkoto pasākumu vienlaicīgu norisi, kā arī izvērtēt atbildīgo iestāžu – Rīgas domes un policijas - rīcību šāda aizskāruma novēršanā.

Izvērtējot Jūsu iesniegumā norādīto informāciju un pausto lūgumu, tika ierosināta pārbaudes lieta Nr. 2013-83-12.

Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk - Satversme) 103.pants nosaka, ka „*valsts aizsargā iepriekš pieteiktu miermīlīgu sapulču un gājienu, kā arī piketu brīvību*”. Tiesības uz miermīlīgu pulcēšanās un biedrošanās brīvību tiek aizsargātas arī Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas (turpmāk – Konvencija) 11.pantā.

Pulcēšanās brīvība tiek atzīta par vienu no personas pamattiesībām un demokrātiskas sabiedrības vērtībām, kas ir būtisks tiesiskas valsts funkcionēšanas priekšnosacījums.¹ Tā ir cieši saistīta ar vārda brīvību, kas arī pieder pie nozīmīgākajām indivīda politiskajām tiesībām un veido vienu no demokrātiskas sabiedrības pamatiem.² Demokrātiska sabiedrība ir vērsta uz to, lai nodrošinātu visām sabiedrības grupām iespēju paust savu viedokli bez bailēm no fiziskas vardarbības un izrēķināšanās. Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir atzinusi, ka Konvencijas 10.pants aizsargā ne tikai viedokļus, kas tiek uzņemti pozitīvi vai neitrāli, bet arī tos viedokļus, kas aizvairo, šokē vai nav sabiedrības vairākumam pieņemami.³ Šādas prasības attiecībā uz indivīdu līdzaspastāvēšanu uzliek demokrātija, kas sevī ietver plurālismu, iecietību un atvērtību pret apkārtējo viedokļiem.⁴

Satversmes tiesa ir noteikusi, ka attiecībā uz pienākumu aizsargāt pulcēšanās brīvību, no valsts tiek prasīta ne tikai neiejaukšanās šīs tiesības īstenošanā, bet arī šīs tiesības īstenošanas aizsardzība.⁵ Tas nozīmē, ka no Satversmes 103.panta izriet personas subjektīvās tiesības pieprasīt, lai likumā noteiktā kārtībā iepriekš pieteikta miermīlīga sapulce, pikets vai gājiens notiktu un būtu aizsargāts arī no attiecīgā pasākuma pretiniekiem.⁶ Tādējādi valsts pienākums ir gādāt, lai pulcēšanās brīvība varētu tikt īstenota efektīvi.

Tomēr tas nenozīmē, ka jebkurš pasākums, kas varētu notikt vienlaicīgi ar iepriekš pieteiktu sapulci, gājienu vai piketu un paust sākotnējam pasākumam pretēju viedokli ir automātiski aizliedzams. Satversmes 103.pants, kā arī Konvencijas 11.pants aizsargā arī tiesības uz miermīlīgu pret demonstrāciju, piketu vai gājienu. Šāds pikets, kas vērsts uz cita pasākuma laikā izteiktajiem viedokļiem pretēju viedokļu paušanu, nav aizliedzams tikai tādēļ, lai aizsargātu sākotnējo pasākumu no traucējuma.⁷ Pat ziņas par to, ka ir iespējama vardarbīga pretdarbība vai vardarbīga iejaukšanās no dažu ekstrēmi noskaņotu pret demonstrācijas dalībnieku puses, pašas par sevi nevar kalpot par pietiekamu pamatu pārējo miermīlīgās sapulces dalībnieku pulcēšanās tiesību atņemšanai.⁸

¹ Satversmes tiesas 2006.gada 23.novembra spriedums lietā Nr.2006-03-23, 6.punkts.

² Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā Fáber v. Hungary, No.40721/08, 24.07.2012, para.34.

³ Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā Fáber v. Hungary, No.40721/08, 24.07.2012, para.34.

⁴ Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā Oberschlick v. Austria (No.1), 23.05.1991, para.57.

⁵ Satversmes tiesas 2006.gada 23.novembra spriedums lietā Nr.2006-03-23, 8.3.punkts.

⁶ Turpat.

⁷ Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā Öllinger v. Austria, No.76900/001, 29.06.2006, para.45.

⁸ Administratīvās rajona tiesas 2012.gada 13.marta spriedums lietā Nr.A420378412, 8.5.punkts.

Saskaroties ar divām pretēji vērstām interesēm, valsts pienākums no vienas puses ir neiejaukties tiesību uz miermīlīgu pretdemonstrāciju realizēšanā, kā arī, aizsargāt likumīga gājiena norisi no traucējuma, no otras puses.⁹ Šādās situācijās ir skaidrs, ka, lai gan valsts pienākums ir, izmantojot visus tās rīcībā esošos likumiskos līdzekļus, nodrošināt abu personu grupu tiesību uz pulcēšanos efektīvu izmantošanu, absolūta un pilnīgi netraucēta šīs brīvības baudīšana abām pusēm nebūs iespējama. Šī iemesla dēļ valstij jautājumos, kas skar pulcēšanās brīvības aizsardzību, ir dota ļoti plaša rīcības brīvība attiecībā uz līdzekļu izvēli pasākumu norises regulēšanai.¹⁰

Konvencijas 11.panta otrā daļa paredz, ka tiesības uz pulcēšanās brīvību *„nedrīkst pakļaut nekādiem ierobežojumiem, izņemot tos, kas noteikti ar likumu un ir nepieciešami demokrātiskā sabiedrībā, lai aizstāvētu valsts vai sabiedrības drošības intereses, nepieļautu nekārtības vai noziedzīgus nodarījumus, aizsargātu veselību vai tikumību, vai citu cilvēku tiesības un brīvības.”* Tādējādi valsts iestādēm ir tiesības noteikt ierobežojumus pasākuma norisē, lai nodrošinātu abu iesaistīto pušu tiesības un brīvības, kā arī lai nepieļautu nekārtības vai noziedzīgus nodarījumus.

Likuma „Par sapulcēm, gājieniem un piketiem” (turpmāk - Likums) 15.panta otrās daļas 3.punkts nosaka, ka *„lai novērstu [...] apdraudējumus, pašvaldība, kopīgi ar organizatoru izskata, kādas izmaiņas nepieciešamas pasākuma norises vietā, laikā un veidā. Izskatīšanā pieaicina, ja nepieciešams, citu ieinteresēto institūciju pārstāvjus.”* Likuma 21.pants paredz, ka *„policijas darbinieks ir tiesīgs dot saistošus norādījumus pasākuma organizatoriem, vadītājam, dalībniekiem un kārtības uzturētājiem, lai nodrošinātu [...] likumā noteikto prasību ievērošanu atbilstoši pasākuma norises vietas konkrētajiem apstākļiem.”* Turklāt Likuma 19.panta otrā daļa nosaka pasākuma dalībnieka pienākumu izvairīties no darbību veikšanas, *„kas varētu kavēt pasākuma mierīgu un organizētu norisi, kā arī jāpakļaujas pasākuma vadītāja, viņa palīgu, kārtības uzturētāju un policijas darbinieka norādījumiem.”*

Tādējādi ir redzams, ka divu pretējus viedokļus pārstāvošu grupu miermīlīgas sapulču brīvības realizēšanā normatīvie akti nosaka gan valsts, gan abu iesaistīto pušu tiesības un pienākumus. Pašvaldībai, kopā ar pasākuma organizatoriem un policiju ir dotas plašas pilnvaras nodrošināt, lai jau plānošanas procesā tiktu pēc iespējas novērsti abu pušu pulcēšanās brīvības apdraudējumi. Gadījumos, ja neparedzēti apstākļi norises vietā apdraudētu kādu no pasākumiem, plašas pilnvaras rīkoties ir dotas policijai. Turklāt likums un demokrātiskas sabiedrības pamatprincipi prasa, lai abu pasākumu dalībnieki paustu savu viedokli godprātīgi un ar nepieciešamo iecietību pret pretēju viedokli.

⁹ Likuma „Par sapulcēm, gājieniem un piketiem” 3.panta trešā daļa, Latvijas Vēstnesis, 31/32 (746/747), 30.01.1997.; Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā Öllinger v. Austria, No.76900/001, 29.06.2006, paras.36-37.

¹⁰ Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā Fáber v. Hungary, No.40721/08, 24.07.2012, paras.39, 47.

No Jūsu iesnieguma un Rīgas domes sniegtās informācijas ir redzams, ka kopumā 2013.gada 16.martā dažādos laikos pie Brīvības pieminekļa tika pieteikti seši pasākumi. Saistībā ar Jūsu iesniegumu ir nozīmīgi atzīmēt sekojošus trīs pasākumus:

- 1) laikā no plkst.10:00 līdz plkst.14:00 pieteikts biedrības „Gustava Celmiņa centrs” pikets ar mērķi noturēt Latviešu leģionu atceres pasākumu;
- 2) laikā no plkst.11:00 līdz plkst.13:00 pieteikts biedrības „Daugavas vanagi Latvijā Limbažu nodaļas” gājiens ar mērķi nolikt ziedus pie Brīvības pieminekļa Latviešu karavīru piemiņai;
- 3) laikā no plkst.10:00 līdz 13:00 pieteikts biedrības „Apvienība pret nacismu” pikets ar mērķi paust viedokli pret nacisma glorifikāciju Latvijā. Piketa rīkošanas pieteikumā norādīts, ka pasākumā tiks izmantota skaņu pastiprinoša aparatūra un vizuālas informācijas stendi.

No Rīgas domes sniegtās informācijas ir redzams, ka 2013.gada 4.martā Rīgas dome nosūtīja informācijas pieprasījumu Valsts policijai, Drošības policijai, kā arī Rīgas pašvaldības policijai par iespējamiem sabiedriskās drošības vai sabiedriskās kārtības apdraudējumiem pieteikto pasākumu laikā.

Rīgas pašvaldības policija 2013.gada 7.martā sniegtajā atbildē norādīja, ka tās rīcībā nav informācijas par riskiem vai gatavotiem konfliktiem minēto pasākumu laikā. Atbildes sagatavošanas gaitā esam iepazinušies arī ar Drošības policijas sniegto atbildi, kurā norādīts, ka leģionāru piemiņas dienā protesta un atbalsta pasākumu vienlaicīga norise var sekmēt emocionālas un naidīgas komunikācijas pāraugšanu fiziskā konfrontācijā starp pretēji noskaņotajām pusēm.

Kā ir norādījusi Eiropas Cilvēktiesību tiesa,¹¹ kā arī Administratīvā rajona tiesa¹² pretdeemonstrācijas gadījumā šī pasākuma laika un vietas sakrišana ar cita pasākuma vietu un laiku ir būtiska pretdeemonstrācijā paustās idejas sastāvdaļa. Tādējādi valstij ir pienākums nodrošināt, ka pretdeemonstrācija, ja vien tās organizētāji neplāno izjaukt otro pasākumu, varētu notikt redzamības un dzirdamības attālumā no pasākuma, pret kuru tās dalībnieki protestē.¹³ Turklāt ziņas par iepriekšējos gados notikušām fiziskām konfrontācijām pašas par sevi nevar būt par pamatu predemonstrācijas aizliegšanai, bet gan ir ņemamas vērā, plānojot nepieciešamos pasākumus iespējamo draudu novēršanai.¹⁴

Ņemot vērā iepriekšminēto, kā arī faktu, ka Rīgas domē tika saņemts Valsts policijas apliecinājums, ka tā, neatkarīgi no pašvaldības pieņemtā lēmuma veiks sabiedriskās kārtības un drošības nodrošināšanu atbilstoši normatīvo aktu prasībām, Rīgas domes lēmums atļaut vienlaicīgu biedrības „Apvienība pret nacismu” un biedrību „Daugavas vanagi Latvijā Limbažu nodaļa” un „Gustava

¹¹ Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā Öllinger v. Austria, No.76900/001, 29.06.2006, para.43.

¹² Administratīvās rajona tiesas 2011.gada 11.marta spriedums lietā Nr.A420456011, 17.punkts.

¹³ Turpat.

¹⁴ Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā Fáber v. Hungary, No.40721/08, 24.07.2012, paras. 47.

Celmiņa centrs” rīkoto pasākumu norisi, nepārkāpj ieinteresēto pušu pulcēšanās brīvību.

No Jūsu iesnieguma ir saprotams, ka galvenais iemesls, kura dēļ tika traucēti II Pasaules kara dalībnieku piemiņas pasākumi, bija biedrības „Apvienība pret nacismu” piketā izmantotais skaļrunis un tajā atskaņotā sirēna. Tā kā Tiesībsarga pārstāvji nepiedalījās 2013.gada 16.marta pasākumos, vērtējums saistībā ar skaņu pastipriņošu iekārtu lietošanas faktiskajiem apstākļiem, kā arī atbildīgo iestāžu reakciju šajā sakarā tiks sniegts, pamatojoties uz informāciju, kas ir bijusi pieejama plašsaziņas līdzekļos.

Jāpiekrīt, ka sirēnas atskaņošana skaņu pastipriņošās iekārtās varēja radīt piemiņas pasākumu dalībniekos, kā arī pārējā publikā aizvainojumu un sašutumu. Tomēr šādā veidā radītais troksnis bija īslaicīgs un nerasniedza tādu intensitāti, lai, trokšņa rezultātā tiktu tik būtiski traucēta pašu piemiņas pasākumu norise, ka tiesības baudīt pulcēšanās brīvību piemiņas pasākumu dalībniekiem tiktu liegtas.

Tomēr, ņemot vērā, ka Likums paredz valstij plašas pilnvaras sabiedriskās drošības un kārtības, kā arī citu indivīdu tiesību un brīvību nodrošināšanā, vēlos atzīmēt, ka šādu traucējumu bija iespējams novērst gan pasākumu plānošanas procesā, gan norises laikā.

Pirmkārt, kā jau iepriekš minēts, biedrības „Apvienība pret nacismu” piketa saskaņošanas pieteikumā tika minēta skaņu pastipriņošās aparatūras izmantošana. Likuma 18.panta otrā daļa paredz sapulču dalībnieku tiesības izmantot megafonu, mikrofonu un citas skaņu pastipriņošās iekārtas, ja to lietošana nav ar likumu aizliegta, kā arī, ja par to ir iepriekš paziņots pašvaldībai. Savukārt Likuma 15.panta otrā daļa dod pašvaldībām plašas tiesības komunicēt ar pasākumu rīkotājiem nolūkā pārliecināties par to, ka šādu iekārtu izmantošana neradīs sabiedriskās drošības un kārtības apdraudējumu, kā arī, nepieciešamības gadījumā, noteikt ierobežojumus šādu ierīču izmantošanai. Rīgas domes pilnvarās ir ne tikai atļaut vai aizliegt sapulču, gājienu vai piketu rīkošanu, bet arī brīvi sazināties ar iepriekš saskaņojama pasākuma rīkotājiem gadījumos, ja rodas neskaidrības par jebkuru no pasākuma norises aspektiem, tai skaitā, skaņu pastipriņošās aparatūras izmantošanu. Nepieciešamības gadījumā Rīgas dome ir tiesīga arī noteikt ierobežojumus attiecībā uz pret demonstrācijas norises vietas attālumu no sākotnējā pasākuma, ievērojot, ka tai ir jānotiek redzamības un dzirdamības attālumā. Tādējādi traucējums, kas radās sirēnu lietošanas rezultātā šā gada 16.marta pasākumos pie Brīvības pieminekļa, iespējams, varēja tikt novērsts jau plānošanas stadijā.

Ņemot vērā iepriekš minēto, ierosinu Rīgas domei izstrādāt vai nu attiecīgu iekšējo normatīvo aktu, vai Likuma piemērošanas vadlīnijas. Šāds dokuments būtu vērsts uz to, lai izskaidrotu Rīgas domes darbiniekiem viņiem Likumā piešķirtās tiesības un pienākumus pasākumu saskaņošanas procesā, un tādējādi ļautu izvairīties no turpmākiem gadījumiem, kad traucējumi, ko būtu iespējams atklāt un novērst pasākumu saskaņošanas procesā, nav atbilstīgi identificēti un risināti.

Otrkārt, gadījumā, ja pasākuma organizatori sniegtu pašvaldībai nepatiesu informāciju, vai pasākuma norises laikā rīkotos ārpus iepriekšējā saskaņojuma robežām, Likuma 21.pants piešķir policijas darbiniekiem plašas pilnvaras šādu darbību ierobežošanā. Policijas darbinieki ir tiesīgi ne tikai pārtraukt pulcēšanos vai atturēt to dalībniekus no vardarbības, bet arī raudzīties, lai pasākumos lietotā tehnika un citi palīglīdzekļi tiktu lietoti tam paredzētajam mērķim un netraucētu sabiedrisko drošību un kārtību. Turklāt pasākuma laikā policijas darbinieki var izmantot visas tās tiesības, kas tiem tiek piešķirtas Administratīvā procesa likumā, likumā „Par policiju” un citos policijas funkcijas un darbību regulējošos normatīvajos aktos.

Administratīvā procesa likuma 69.panta pirmā daļa paredz iestāžu tiesības izdot administratīvo aktu mutvārdos, cita starpā gadījumos, ja administratīvā akta izdošana ir steidzama un jebkura kavēšanās tieši apdraud valsts drošību, sabiedrisko kārtību, vidi, personas dzīvību, veselību vai mantu, vai, ja administratīvā akta izdošana rakstveidā nav iespējama vai nav adekvāta. Administratīvā procesa likuma 360.panta otrā daļa paredz, ka šādā kārtībā pieņemtu mutvārdu administratīvo aktu var izpildīt piespiedu kārtā jau ar spēkā stāšanās brīdi, negaidot, kad tas kļuvis neapstrīdams, ja līdz piespiedu izpildes sākumam tas vēl nav izpildīts labprātīgi.

Tādējādi saskaņā ar Administratīvā procesa likumu, gadījumā, ja piketa laikā skaņu pastiprinošas iekārtas tiek lietotas veidā, kas apdraud sabiedrisko kārtību un drošību un traucē ne tikai otra pasākuma dalībniekiem, bet arī pārējai publikas daļai, policijas darbiniekiem ir tiesības vispirms izteikt brīdinājumu pretdemonstrācijas dalībniekiem un lūgt pārtraukt skaļruņu izmantošanu šādā veidā. Atteikšanās gadījumā policijas darbiniekiem ir arī tiesības pārtraukt šo ierīču neatbilstīgu lietošanu pašiem.

Visbeidzot, arī pasākumu organizatoriem un dalībniekiem ir pienākums izlietot savas tiesības un pildīt pienākumus, ievērojot citu personu tiesības un normatīvo aktu prasības. Miermīlīgas sapulces mērķis ir paust savas idejas un uzskatus, nevis radīt iespējami lielāku traucējumu otra pasākuma dalībniekiem. Gadījumos, ja valsts iestādes, reaģējot uz sabiedriskās drošības un kārtības apdraudējumu ir rīkojušās ierobežojot konkrētas aparatūras izmantošanu, šāda rīcība nebūs uzskatāma par pulcēšanās brīvības ierobežojumu.

Likums paredz vairākus mehānismus demokrātiskas un miermīlīgas pulcēšanās brīvības vienlaicīgai nodrošināšanai vairākām pretējiem uzskatiem piederošām sabiedrības grupām. Valsts iestādēm, neatkarīgi no to iesaistīšanās posma, ir dota ļoti plaša rīcības brīvība pasākumu norises regulēšanā, tādēļ tā būtu brīvi izmantojama katrā konkrētā gadījumā, adekvāti reaģējot uz katras situācijas vajadzībām.

Ar šo atzinumu pārbaudes lieta tiek pabeigta.

Tiesībsargs

J. Jansons